

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 19, Aralık 2018, s. 304-312

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet BARDAK

Hakkâri İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Kelâm ve Mezhepler Tarihi
ahmetbardak@hotmail.com

ŞİÂ'DA BEDÂ ANLAYIŞI

Özet

Bu makalede Şîâ mezhebinin bedâ anlayışını genel hatlarıyla tespit etmeye çalıştık. Bedâ, Şîâ mezhebine has bir inanç olup dayandığı konu imamettir. Özellikle imamların nass ile tayin edilme inancı ve onların masum oluşları hakkındaki görüşlerini savunma anlamında böyle bir inanç geliştirdiği konusunda güçlü kanıtlar mevcuttur. Ayrıca Şîâ'nın konuyu savunma bağlamında sünnî kaynaklara da başvurmaları onların bedâ anlayışını genele şamil etme gayretlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Şîâ'daki bedâ anlayışına Sünnî kelimeler katılmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bedâ, Şîâ, Şiilik, İmamiyye, Kelâm, Kaza ve Kader

UNDERSTANDING BEDÂ IN SHIA

Abstract

In this article, we tried to determine the understanding Bedâ of the Shi'ah. It is seen that the understanding of bedâ was a belief in the Shi'a sect. In particular, there is strong evidence that the imams have developed such a belief in defending their belief in nass and their belief in their innocence. In addition, in the context of the defense of the subject of the Shi'a Sunni sources to apply their understanding it is due to the efforts of the public to produce goods. The Sunni doctrines do not participate in the concept of Shi'a.

Keywords: Bedâ, Shi'a, İmami, Kalam, Accident and Fate

GİRİŞ

Şiilik İslam tarihinde siyasi olaylar ile başlayıp sonrasında itikadi bir şekle dönüşen bir mezheptir. Hz. Ali'nin etrafında toplanan ilk dönem Müslümanların daha sonra gelişen ve genellikle çatışma ve savaşlarla ortaya çıkmış kaotik ortamda İslam'ın ana bünyesinden koparak oluşmuştur. Zamanla itikadî ve ameli bakımdan kendine münhasır bir şekle bürünen Şiâ'nın imamet, ric'at ve takiyye gibi inanç konuları içerisinde kendine yer edinen anlayışlarından birisi de bedâdır. Bu anlayışın hangi sebep ve saiklerle Şiâ'ya girdiği konusu tartışılmalıdır. Genel olarak sünnî anlayış içerisinde kabul edilmeyen bir konu olduğu halde Şiâ tarafından sünnî kaynaklara da atıflar yapılarak savunulmuştur. Şiâ itikad anlayışında en önemli sacayaklarından birisi olan imamet ve on iki imamın nass ile tayin edilerek gönderildiğine olan inanç Şiâ'nın ekseriyetinin görüşü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bedâ da bu konuyla ilgili sonradan ortaya konulmuş bir anlayıştır. Şiâ'nın kendi içerisinde konuya bakış açısında bir fikir birliği görülmemektedir. Hatta Zeydiyye'nin bedâ fikrini kabul etmediğini de belirtmek gerekir.¹ İmam Eş'arî'ye göre Şiâ bedâ konusunda üçe ayrılmaktadır: Birincisi; bedânın Allah için mümkün olduğunu söyleyenler. Allah, hükmünü verdiği şerî bir emri sonradan nesheder ki bu konuda görüş değiştirmesi caizdir. Eğer Allah bedâ hakkındaki görüşünü kullarına bildirmemiş ise burada fikrini değiştirmesi caizdir. Ancak insanların öğrendiği bir konuda Allah'ın görüş değiştirmesi caiz değildir. İkinci Allah'ın olacağı ve olmayacağı bilinen şeylerde görüş değiştirmesinin mümkün olduğunu iddia edenler. Bu görüşe sahip olanlar Allah'ın kullarına bildirdiği konularda da bedâsını caiz görmekteyken. Üçüncüsü ise Allah'ın görüş değiştirmesinin mümkün olmadığını, Onun bedâ yapmaktan münezze olduğunu söyleyenlerdir.²

Bedâ Şiâ'da Allah'ın ilim, irade ve tekvin sıfatları ile doğrudan ilişkili gördüğü bir inanç esasıdır. Bdv kökünden bedâ, yebdû, bedven, buduvven, bedâeten, bedâen ve budûen şeklinde türemiş olan bedâ zuhur (açıklama/ortaya çıkma) “falan kişi görüşünü açıkladı” gibi anlamlara gelen, kişinin yapmak için karar verdiği bir şeyden vazgeçip başka bir şeyi yapması anlamına gelmektedir.³ Araplar “بدا لي شخص في طريق” ifadesindeki bedâ ile kastettikleri şey bedâ/zuhur anlamındadır.⁴ İstilahta bedâ Allah'ın bir şeyi yoktan yaratması, sonrasında da başka bir şekli ile yaratması, bir şeyi emredip sonrasında nehyetmesi, nehyettiği şeyi sonradan emretmesi türünden şeylerdir.⁵

1. Bedâ Konusunun Tarihi Geçmişi

Bedâ konusunun tam olarak ne zaman zuhur ettiği konusunda görüş birliği yoktur. Bazılarına göre konunun ilk çıkışı Muhtar es-Sakafî'ye dayanmaktayken kimilerine göre ise konunun kaynağını eski İran ve Yahudi kültürü oluşturmaktadır.⁶ Öte yandan hicri birinci

¹ Avni İlhan, “Bedâ”, DİA, cilt V, s. 290.

² Ebu'l Hasan Ali b. İsmail Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve ihtilâfü'l-musallîn*, Beyrut 1990, cilt I, 113.

³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, tsz. XIV, 65; Allâme el-Mücâhid Ayetullah, eş-Şeyh Muhammed Cevâd el-Belâğî, Seyyid Ebu'l-Kâsım el-Müsevî el-Hûfî, Hazırlayan es-Seyyid Muhammed Ali el-Hekîm, *Risâletâni fi'l-Bedâ*, 1. Baskı Kum, h.1414, s. 19.

⁴ Firûzabâdî, *Kâmûsu'l-Muhît*, s. 1629; İbrahim Reâa, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Kelâmiyye*, I.cilt, k. Meşhed, 1433, s. 169.

⁵ Reâa, a.g.e., s. 169

⁶ Avni İlhan, “Bedâ”, DİA, cilt V, s. 290; Orhan Aktepe, “Kelâm İlmi Açısından Bedâ Anlayışı”, Sakarya ÜİFD, Cilt XIII, sayı 23 (2011/1) s. 100.

TİDSAD

asırdan beri Şîiler tarafından dillendirilmeğe başlandığı hakkında da iddialar vardır.⁷ Ancak genel olarak bedâ düşüncesinin Şîî çevrede çıktığı konusunda geniş bir mutabakat olduğunu söylemek gerekir. Şiâ bedâyı ilahiyat konularından en şereflieleri arasında mütalaa etmiştir. Onlara göre bu konu Allah'ın kudreti, gücü, hikmeti, ilminin ve malikiyetinin genişliği ile ilgili bir konudur.⁸ Bedânın çıkışına etki etmiş en meşhur olay 6. İmam Cafer es-Sâdık'ın oğlu İsmail b. es-Sâdık'ın babasından sonra imam olması beklenirken vefat etmesi ve yerine İmam Musa el-Kâzım'ın geçmesi, keza Muhammed b. el-Hâdî'nin ölmesi ve yerine Hasan el-Askerî'nin imam olmasıdır.⁹ Şiâ itikadına göre on iki imam nass ile belirlendiğinden bu isimlerin değişmemesi gerekirken oluşan yeni durumun bir şekilde izah edilmesi gerekmektedir. Bunun için bulunan çözüm bedâ olmuştur. On iki imam hakkında oluşan yeni tablonun bedâdan kaynaklandığı hususunda Şiâ bizzat on iki imamın sözleri ile teyit getirmiştir. Şiâ kaynaklarına göre Hasan el-Askerî, kardeşi Muhammed'in vefatında "Allah'a şükret ki senin için olmayan şeyleri yarattı" diyerek bedânın varlığını kabul etmiştir.¹⁰ Bedâ ile meydana gelen yeni durumun izahını yapmak hususunda ikna ediciliklerinden tereddüde düşen aynı kaynaklar aslında Musa el-Kâzım ile Hasan el-Askerî'nin imametinin aynı zamanda ezelden beri takdir edildiğini ileri sürmüşlerdir. Böylece daha önce belirlenen bir şeyin yine Allah'ın meşhûtiyle (dilemesiyle) başka bir şekilde meydana gelmesi söz konusu olmaktadır.

Şiâ kaynakları bedâyı Allah'ın "Ümmü'l-Kitâp'ta" yazdırdığı şeyler ile ilişkilendirerek anlatmaktadırlar. Bedâ bu âlem için yaratılmış olan şeylerin bazı sebeplerle değişik bir şekilde tezahür etmesidir. Yani maktûr bir eylemin gerçekleşmeyerek onun yerine başka bir şeyin meydana gelmesidir. Bu da Allah'ın ezelden bildiği şeyi meşhûtiye bağli olarak değiştirmesi şeklinde oluşmaktadır.¹¹ Bu durum bedânın Allah'a mansup, onun işlerinden birisi olduğu anlamına gelmektedir. Öyleyse daha önce Allah'ın ilminde ve Ümmü'l-Kitâp'ta sabit olan bir şey değişebilir mi? Mevcut olan bir şey sonlandırılabilir mi? Bu sorulara cevaben Şîî kaynaklar "ma'dumdan bir şeyin varlığa getirilmesi veya mevcudun yok edilmesi nasıl mümkün ise bedâ da bu bağlamda mümkündür" diyerek cevap vermektedirler.¹² Onlara göre bazı hükümlerin sebeplerin değişmesiyle yeni bir şekilde takdir edilmesi ve zuhur etmesi caizdir. Bu da Allah'ın insanlara gizli olan bir şeyi yine Allah'ın dilemesiyle ve ezeli iradesiyle ortaya çıkarması anlamına gelmektedir.¹³ Kısacası bedâ sonradan elde edilen bir bilgiye dayanarak meydana gelmez. Mutlaka Allah'ın ezeli ilmüne dayanmak zorundadır.

Şiâ'ya göre bedâ aynı zamanda Allah'ın ilim, irade ve tekvin sıfatlarındaki değişimle ilgili bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sıfatlar fiili sıfatlar olup kadim değildir. İşte Şiâ ile Ehl-i Sünnet'in ayrıldığı kritik nokta burasıdır. Zira bu sıfatlar Ehl-i Sünnet'de Allah'a ait zait ve kadim sıfatlar olarak kabul edilmektedir. Ezeli olarak takdir edilmiş bir hükmün

⁷ Cemil Hakyemez, "Bedâ Düşüncesi ve Şîî İmamet Tartışmalarındaki Yeri", Hitit ÜFD 2006/2, c. V, Sayı 10, s. 34.

⁸ es-Seyyid Alî er-Rıdâvî, *el-Bedâ Âyetü Azametillâh*, Menşûrâtu'l-Vilâye, Meşhed, h.1433, s. 9.

⁹ el-Hekîm, *a.g.e.*, s. 21, 22.

¹⁰ Ebî Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb el-Küleynî, *el-Kâfi*, tash. eş-Şeyh Necmuddîn el-Âmilî, Mektebetü'l-İslâmiyye, Tahran, h.1388, 1/262.

¹¹ el-Hekîm, *a.g.e.*, s. 18.

¹² Küleynî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Ya'kub el-Küleynî, *el-Usûl Mine'l-Kâfi*, Dârü'l-Kutubi'l-İslâmiyye, Tahran 1365, I, 234 vd.

¹³ el-Hekîm, *a.g.e.*, s. 20-21.

sonradan oluşacak şartlara göre tekrar gözden geçirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır ki bu Ehl-i Sünnet'e göre mümkün değildir. Ancak Ehl-i Sünnet'te de bazı ameller sayesinde ezelde takdir edilmiş olan kaderin değişebileceği hususundaki görüşler bedâ anlayışına kısmen de olsa benzetilmektedir.¹⁴

2. Bedâ Hakkındaki Nakli Dayanaklar

Şiâ kaynaklarında bedânın varlığını ispat babında Kur'an-ı Kerim'den aktarılan en önemli delil Ra'd 13/39 ayetidir. Bu ayette "Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılar bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O'nun yanındadır" ayetinde bedâya işaret edildiği ileri sürülmüştür. Hz. Ali'nin ayette geçen Ümmü'l-Kitap ile ilgili yaptığı yorumunda bedânın mümkün olduğuna vurgu yaptığı rivayet edilmektedir.¹⁵ Hâlbuki bu ayet Sünnî kaynaklarda Allah'ın dilediği şeyi yok edip dilediğini bırakacağı ve özellikle önceki mesajlarından dilediğini kaldırabileceği olarak değerlendirilmektedir. Yani ilahi mesajların tümü Allah'a aittir ve son vahy ile bir önceki mesajlarını değiştirme hakkı da vardır.¹⁶ Zümer 39/47 de "Artık, hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılına çıkmıştır" ayeti de verilen delillerden birisidir. Bu ayet de sünnî kaynaklarda Ra'd suresindeki ayet gibi Allah'ın akıllarında ve hesaplarından olmayan bir ceza ile kullarına azap vermesi olarak tefsir edilmiştir.¹⁷ Bedâya delil babında Şiî kaynaklar Enfâl 8/66, Kehf 18/7, 12, Duhân 44/4, Meryem 19/67, Bakara 2/117, Fâtır 35/1, 11, En'am 6/101, Tevbe 9/106, Yusuf 12/35 ve Rûm 30/4, 27 ayetlerini de delil olarak sunmaktadırlar.

Şiâ kelamcıları bedânın imkânını Şiî kaynaklı hadislerle de savunmaktadırlar. Öncelikle belirtmek gerekir ki Şiî erken dönem eserlerinden yapılan birçok rivayette tutarlılık olmadığı görülmektedir.¹⁸ Konu hakkındaki bazı nakiller şöyledir: "İlim ikidir (iki çeşittir): İlmin birini, Allah, yanında hazine (mahzun) etmiştir (toplamıştır), ona halkından hiç kimseyi muttali kılmamıştır. İlmin birini de meleklerine ve elçilerine öğretmiştir (bildirmiştir). Meleklerine ve elçilerine öğrettiği ilim muhakkak olacaktır, Allah, kendini, meleklerini ve elçilerini asla yalancı çıkarmaz. Yanındaki hazine edilmiş ilimden dilediğini takdim, dilediğini tehir, dilediğini de tespit (sabit) kılar."¹⁹ Bazı rivayetlerde bedâ daha da yüceltilmektedir. "Allah bedâ kadar yücelttiği başka bir şey yoktur", "Allah'a hiçbir bedâ gibi ibadet edilmedi"²⁰ gibi nakiller bu yüceltmelere örnek olarak verilebilir. Şiî kaynakları bedâyı nübüvvet makamı ile de ilişkilendirerek aktarmaktadırlar. Bir rivayet şöyledir: "Allah nebilere üç özellik vermiştir: O'na ubudiyette ikrar, eş koştuktan uzaklık ve Allah'ın dilediğini taktim, dilediği şeyi de te'hir edeceğine olan inançları."²¹ Şiâ'ya göre Allah bedâ konusunda ikrarını sağlamadan hiçbir

¹⁴ Namık Kemal Okumuş "Şiâ'da İmamiyye ve Zeydiyye Özelinde Ezeli Yazgı Algısının Temel Basamakları Olan Kader, Kaza, Ecel, Rızık ve Bedâ Anlayışı Üzerine Bazı Tespitler" e-makâlât, Mezhep Araştırmaları, VII/1 (Bahar 2014) s. 47. ss. 19-86

¹⁵ el-Hekîm, a.g.e., s. 19.

¹⁶ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2001, s. 494.

¹⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru Kur'ani'l-Azîm*, tahk. Sâmî b. Muhammed es-Selâme, Dâru Tayyibe, Riyad, 1999, 4/471.

¹⁸ Hakyemez, "a.g.m." s. 38.

¹⁹ el-Küleynî, *el-Kâfî*, 1/114.

²⁰ el-Küleynî, *el-Kâfî*, 1/113 ve 1/113

²¹ el-Küleynî, *el-Kâfî*, 1/113; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, Dar-u İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1988, c. 4, s. 108.

peygamber göndermez.²² Onlara göre bedâyı inkâr etmek Allah'ın peygamberlerine yüklediği bu sayılan sıfatlarını inkâr etmek anlamına gelmektedir. Peygamberler ve imamlar levh-i mahfuzda bedâ ve aynı zamanda gayb ile ilgili Allah'ın kendilerine bildirdiği şeyleri, insanlara bildirmezler.²³

Şiâ'ya göre bedânın varlığı sünni kaynaklarda da geçmektedir. Bu kaynaklardaki duanın ve sadakanın kazayı değiştireceğine dair rivayetler Şiîler tarafından bedâ türünden nakiller olarak kabul edilmektedirler. Onlar Buhari'de geçen abras, kör ve kel ile ilgili rivayette bedânın varlığını teyit eden bir durumun söz konusu olduğunu ileri sürmektedirler. İlgili hadiste bu üç kişi imtihan edilerek razı olacakları şekillere ulaşmakta, ancak daha sonra imtihan edildiklerinde sadece kör imtihanı geçip Allah'ın nimetine şükürünü eda etmektedir.²⁴ Öte yandan sahabenin iyiler katına yükseltilmeleri için dua etmeleri, iyiliklerin ömrü uzatacağı, bazı musibetlerin defedileceği gibi hadisler de bedânın mümkün olduğu konusunda Şiîlerin sünni kaynaklardan başvurdukları hadislerdir. Ancak Şiâ'nın sünnî kaynaklardan bedânın varlığını delillendirmek için naklettiği tüm bu rivayetler öncelikle itikadi bir konuya delil olmayacak âhad türünden rivayetlerdir. Bunun yanında hadislerde geçen ömrün uzaması, musibetlerin defedilmesi türünden şeyler de Allah'ın ezeli ilmi ile takdir edilmiş şeyler olup bedâ ile ilgili değildir.²⁵

3. İmamiyye'nin Bedâ Hakkındaki Görüşleri

Bedâ konusunda Şiâ içerisinde en mutedil olan mezheplerden birisi İmamiyye'dir. Bu yüzden bedâ konusunda Ehl-i Sünnet anlayışına en yakın mezhep olarak kabul edilmektedir. Onlar da bedâyı Allah'ın levh-i mahfuzda yazılmış bir şeyi peygamber, imamlar ve velilere bildirerek değiştirmesi olarak tanımlamaktadır.²⁶ İmamiyye Şiâ'sına göre sonradan elde edilmiş bir bilgiyle önceden verilmiş kararın değiştirilmesi anlamındaki bedâ Allah'a nispet edilemez.²⁷ Dolayısıyla Allah'a ait ezeli ilimde herhangi bir değişim söz konusu değildir. Onlara göre bedâ ile meydana gelen şeyler iki zıttın aynı anda olması gibi mümteni bir şey ile de değil, mümkün şeyler ile ilgili bir durumdur.²⁸ Allah'ın sıla-i rahimden dolayı kulunun ömrünü uzatması veya bunun aksini yapanın ömrünü kısaltması, zinadan dolayı rızkını ve ömrünü azaltması ve hatta hastayı iyileşmesi gibi şeyler bedâ sayılmaktadır.²⁹ Şiâ'nın önemli isimlerinden Şeyh Müfîd de bunu teyit ederek insanların yukarıda sayılan iyiliklerinden dolayı ömürlerinin uzamasını, günahlarından dolayı kısalmasını bedâ türünden şeyler olarak kabul etmektedir.³⁰ Yukarıda da değindiğimiz gibi bu sayılanlar Ehl-i Sünnet tarafından da kabul edilmekte ancak bedâ ile izah edilmeyerek Allah'ın kader ve kazası ile ilişkilendirilmektedir. Burada ortak nokta takdiratın tümüyle Levh-i Mahfuz'da yazılmış olmasıdır.

²² er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 9.

²³ el-Hekîm, *a.g.e.*, s. 26.

²⁴ Buhari, "Enbiya" 49.

²⁵ Aktepe, "a.g.m." s. 112.

²⁶ el-İmâmu'l-Muslih Muhammed Hüseyin, *Kâşifu'l-Ğita Aslu's-Şiâ ve Usûluhâ*, Tahk. Alâu Âli Ca'fer, Müessesetü'l-İmam Ali yy. 1415, s. 313.

²⁷ Avni İlhan, "Bedâ", *DİA*, cilt V, s. 290.

²⁸ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 20.

²⁹ Reâa, *a.g.e.*, s. 170.

³⁰ Kâşifu'l-Ğita, *a.g.e.*, s. 147.

İmamiyye aynı zamanda bedâyı nesh ile kıyaslayarak izah etmektedir. Buna göre bedâ bir nevi neshdir. Nesh şeriatteki ahkâmdan iken bedâ tekvindeki hükümlerendir.³¹ Fakat sünni anlayışa göre bedâ, ne zuhur ne de nesh ile tam olarak anlamdaştır. Aynı zamanda nesh de bedânın kastettiği anlamı karşılamamaktadır.³² Şiî gruplardan İmamiyye dışında kalanlar onların yukarıdaki görüşlerine katılmayarak Allah'ın istediği şeyi yaratma konusunda bir zaaf içerisinde olmadığını, dilerse iki zıttı da bir arada yaratmaya kadir olduğundan takdir ettiği şeyi tebdil etme kudretine de sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu gruplara göre bedâ için sınırlandırılmış bir durum söz konusu değildir. Bu durum halık ile mahlûk arasındaki temel farklılıklardır.³³

4. Bedâ'nın Meydana Geliş Süreci

Şiâ'ya göre bir şeyin hariçte meydana gelmesi belli mertebeler ile olur. Bunlar meşîet, irade, kaza ve kader. Bütün bu mertebeler Allah'ın fiillerindedir. Meşîet ile bir fiilin başlangıcı ve ilk zikri, irade ile Allah'ın dilediği şeyin sübutu, kader ile eceller, rızıklar, beka, araz ve uzunluk türünden olan şeyler, kaza ile ise bir fiilin vukuundan önceki son mertebesi kastedilir. Allah hikmetli fiillerinden, yani meşîetinden, iradesinden, kaza ve kaderinden dolayı ilzam edilemez. Allah bu üç mertebede dilediği şeyi zaman bakımından tekaddüm eder ya da birini diğerinden ayırabilir. Akli ve nakli deliller bu durumun Allah'ın şanında bir değişmeyi gerektirmediğini ispatlamaktadır.³⁴ Allah irade, kudret ve hikmeti ile âlemi idare etmektedir. Hiçbir illet veya engel O'nun bu tasarruflarına engel olamaz. Allah dilediği şeyi te'hir, dilediği şeyi de takaddüm eder.³⁵ Allah'ın zaman bakımından bazı şeyleri tekaddüm veya teahhür etmesi O'nun malikiyetinin ve bedânın varlığının bir sonucudur. Çünkü O her şeyi ihata eder. Arif olanlar bu durumu Allah'ın rubûbiyyetine, müdebbir oluşuna bağlamaktadır.³⁶ Aynı zamanda Şiâ'ya göre Allah'ın fiilleri daima bir hikmete matuftur. Ondan abes bir şey sudur etmez.³⁷ Bu nedenle Allah'a bedâdan dolayı cehalet ve yalan itham edilemez. Bedâ bir nedamet veya Allah'ın ilminin değişmesi değil, olayın başka bir şekle dönüştürülerek kaderin değişmesi anlamına gelmektedir. Çünkü nedamet Allah için düşünülemez. Aynı şekilde bedâyı Allah'ın fikir değiştirmesi şeklinde de yorumlamak hatadır. Bu vasıflar Allah için muhal şeyler olup, Allah ezeli ilmiyle geçmiş ve gelecekteki her şeyi bilir. Yani bedâ ile sonradan çıkan yeni durum ezeli ilmin kapsamı dışında olamaz. Ancak Ehl-i Sünnet bunun tam tersi olarak bedânın Allah'a cehalet ve noksanlık atfettiğini belirtmektedir.³⁸ Şiâ kelamcıları burada Ehl-i Sünnet'e itiraz ederek bedânın Allah'ın zâtî ilminde değişme anlamına gelmediğini, insanlara daha sonraları malum olan bir olayı Allah'ın bilgisi dışında görmenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Yani önceden hükmü verilmiş bir şeyi kullar sonraki ilimleri ile elde etmektedir. Kısacası kul için bedâ kabul edilen bir olay Allah için düşünülemez. Çünkü Allah ezeli ve ebedi iradesi ile eşyanın tüm tabiatına vakıftır. Bu da Allah ile mahlûkatın ilmi arasındaki farkı ortaya

³¹ Muhammed Rıza Muzaffer, *Akaidü'l-İmamiyye*, Necef, tsz. s. 46; el-Hekîm, *a.g.e.*, s. 31.

³² Sünnîlerin nesh ve bedânın birbirinden farklı olduklarına ilişkin örnek yaklaşımları için bkz: Davut Eşit, *Hicrî IV-V. Asırlarda Irak-Horasan'da Şâfi'î Fıkıh Usûlünün Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2017, s. 196-197.

³³ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 13.

³⁴ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 96, 98.

³⁵ el-Hekîm, *a.g.e.*, s. 24.

³⁶ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 99.

³⁷ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 21.

³⁸ Müslîh Hüseyin, *a.g.e.*, s. 313, 314.

koymaktadır.³⁹ Son olarak Şiâ'ya göre âlemin Allah'ın emri ve kudreti altında olması da bedânın varlığının delilidir. Bu vesileyle kul Allah katındaki acziyetinin farkına varır ve O'na tam bir teslimiyetle boyun eğer.⁴⁰ Şiâ'ya göre bedâ inancının kullar açısından aynı zamanda psikolojik bakımdan olumlu katkıları da vardır. Bu inanç sayesinde kullar eşyanın takdirinin Allah katında olduğunu ve O'nun her şeye gücünün yettiği inancını kazanmaktadırlar. Bu durum kulların hayatta karşılaştığı sorunlar yüzünden ümitsizliğe düşmelerini engeller.⁴¹

5. Bedâ İnancının Allah'ın Sıfatlarıyla Olan İlişkisi

Şiâ bedâ konusunu izah ederken Allah'ın yaratma sıfatına sürekli vurgu yapmaktadır. Allah'ın iki eli açık olup dilerse adaletiyle muamele edip kullara hak ettiklerini verir, dilerse de insanları hatalarından dolayı affeder ki bu da O'nun fazlının gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü O "her an bir yaratma içerisindedir." Bunun gerçekleşmesi için Allah'ın indinde iki tür ilmi mevcuttur. Bunlar "ilm-i mekfûf" ve "ilm-i mebzuldur (mehmûl)." Mekfûf ilim ile kastedilen Allah'ın nihaysiz ilmidir. O ezeli olarak malumu olmadan önce bilir. Bu sayede Allah kevnî düzenleri nihaysiz olarak bilendir. Mehmûl ilim ise Allah'ın nebile, evliyalara ve meleklerle bildirdiği ve her şeyi ihata eden zatî ilmidir. Bu sayede âlimler Allah'ın meşietini bilmektedirler.⁴² Yine Hz. Ali'den yapılan bir nakilde Allah'ın gizli, meknûn ilminin olduğu ve bedânın bununla ilgili bir anlayış olduğu rivayet edilmektedir.⁴³ Bu ilim çeşitlerini teyit etmek için İmam Cafer'den şu iki nakilde bulunmaktadır: "Allah'ın iki ilmi vardır. Bunlar mebzul ve mekfûk ilimlerdir. Mebzul ilmi meleklerin ve resullerin bilmediği, mekfûf ise Allah'ın Ümmü'l-Kitap'ta bulunan ilmidir." "Allah'ın kendine has ve umumi olarak iki ilmi mevcuttur. Has ilmi meleklerin, peygamberlerin, mukarrabinin muttali olmadığı ilimdir. Umumi ilmi ise meleklerin, peygamberlerin ve mukarrabinin muttali oldukları ilimdir." Bu ilme muttali olmaları onların bu ilimler hususunda en kâmil olmalarını sağlar.⁴⁴

Şiâ'ya göre Allah'ın zati ve fiili sıfatlarında fark vardır. O'nun zatına ait sıfatlarında bir değişim söz konusu değilken fiili sıfatlarında bu mümkündür. Bedâ ile ilişkili olduğundan Allah'ın zatına ait ilim de değişmeyen sıfatlardan sayılmaktadır. Bu sebeple Şiâ'ya göre bedâ Allah'ın zatının kemaliyetine işaret etmektedir. Onlara göre bunun böyle olduğu hakkında birçok delil bulunmaktadır.⁴⁵ Sıfatlarla ilgili Şiâ'nın bu görüşleri Mu'tezile mezhebinin görüşleri ile benzerlik göstermektedir. Mu'tezile de ilim sıfatı gibi Allah'a ait sıfatları zait olarak görmeyerek O'nun zatından saymaktadırlar. Bu da bu sıfatların değişmediği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak Şiâ'nın bedâyı Allah'ın zatının hudutsuz ve nihaysiz olarak her şeye gücü yettiği, hiçbir şeyin ona isyan etmediği sıfatlarına vurgu yaparak aktarmaya çalıştığı görülmektedir.⁴⁶

Şiâ'nın kaza ve kader ile ilgili görüşleri bedâ ile aktardıkları şeyi kapsamaktadır. Bu yüzden esasında Şiâ'nın bedâ gibi kavrama ihtiyaçlarının olmadığı söylenebilir. Kaza ve kader

³⁹ el-Hekîm, *a.g.e.*, s.43.

⁴⁰ Müslîh Hüseyin, *a.g.e.*, s. 315.

⁴¹ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 13.

⁴² er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 16, 17, 25.

⁴³ el-Kâfî 1/147; er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 26.

⁴⁴ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s. 25.

⁴⁵ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s.105, 129.

⁴⁶ er-Rıdâvî, *a.g.e.*, s.133.

konusuna bakarsak Şiâ kazayı üç kısma ayırmaktadır: ilki Allah'ın hiçbir kulunu muttali etmediği kazası, ikincisi Allah'ın meleklerine ve nebilerine olacağını bildirdiği kazası ve üçüncüsü Allah'ın kişinin iradesi dışında gerçekleşen ve nebilerine, meleklerine vuku bulacağını bildirdiği kazadır. Bütün bunların gerçekleşmesi Allah'ın meşietinde bir şey değildir.⁴⁷ Şifler âlemin Allah'ın kudreti ve saltanatı altında olduğunu, varlığın O'nun meşietinde olduğunu kabul etmektedir. Aynı zamanda Allah'ın ilminin ezelden beri eşyanın tüm taallukuna şamil olduğunu, bunun bazen takdiri bazen de kazası ile belirlenmiş olduğunu söylemektedirler. Takdiri ile belirlenmiş olması eşyanın ezelden ilahi ilimde müteayyin olduğunu, meydana gelmesinde onun meşietinin bulunduğu anlamına gelmektedir.⁴⁸ Şiâ'ya göre kaza ile ilgili konular levh-i mahfuzda ve Ümmü'l-Kitap'ta yazılmıştır. Gizli ilimlerin tümü Allah'ın katındadır. Allah, tüm eşyayı ezelden bilir ki O'nun ilminde gökte ve yerde zerre miktarı bir şey eksilmez. Allah'ın yarattığı bir şeyi önceden bilmediğini iddia etmek küfürdür.⁴⁹ İşte buradaki görüşler ile yetinilmiş olunsaydı bedâ yoluyla meydana geldiğini iddia ettikleri şeye ihtiyaç duymayacakları görülecekti. Ancak Şiâ kaza ve kader ile takdir edilmiş bir olayı tekrar değiştiğine kanaat getirerek bedâ gibi yeni bir anlayışını ortaya koymaktadır. Kaza ve kader ile belirlenmiş bir şeyin değişmeyeceği hususunda hem sünni anlayışta hem de Ehl-i Kitapta ortak görüş vardır. Örneğin Yahudilere de kaza ve kaderin ezelden belirlenmesinden sonra buna hilaf olarak Allah'ın meşietinin olmasını muhal görmekteydiler. Bu yüzden Allah'ın ezelden takdir ettiği şeyin değişmesi mümkün değildir. Fakat bütün bunlara rağmen Şiâ bu görüşlere muhalif davranarak bedâyı kazanın kaçınılmaz bir sonucu olarak görmekteydiler.

SONUÇ

Şiâ kelâm kaynaklarında temel inanç konularından sayılmasa da bedâ imamet ile ilişkilendirilmiş akideye dair bir konudur. Şiâ'nın bedâ anlayışını savunma bağlamında kendi kaynaklarından rivayet ettikleri nakillerle ilgili sünnî dünyada şüpheler mevcuttur. Bu rivayetleri delil kabul edip bedânın varlığını teyit etmek zordur. Yine Şiî kaynakların Kur'an-ı Kerim'den yaptıkları nakillerin bedâ ile ilişkisini kurmak mümkün görünmemektedir. Bedâ ile ilişkilendirilen kazaya dair olaylar Allah'ın ezeli ilminin mutlak hâkimiyeti bağlamında oluşmuş şeylerdir. Dolayısıyla bedâ diye bir kavram üretilerek bu konuya bakılması uygun değildir. Yani Şiâ'nın ezelden takdir edilmiş bir şeyi bedâ yerine kaza ve kader ile izahı mümkün iken böyle bir kavramın üretmesi zorlama bir durum olarak görülmektedir. İmamiyye'nin kastettiği bedâ anlayışını rahatlıkla nesh, kaza ve kader kavramları ile bağlantılı olarak açıklamak mümkündür. Bize öyle geliyor ki Şiâ'da bedâ anlayışı ile imamların masumiyetinin bir nevi kurtarılması gaye edinilmiştir. Yani Allah'ın ezelden takdir ettiği ve tüm ümmetin kabul ettiği kaza-kader olgusu, imamların masumiyetini kurtarmak için feda edilmiştir. Bedâ anlayışı ile gizlenen şey aslında on iki imamın nasslar ile belirlenmediği gerçeğidir. İmamet inancının kurtarılması için itikadi anlamda bir şeyi icad veya mevcut doğruyu yok etmek uygun değildir. Çünkü bu anlayış her türlü noksan sıfatlardan münezze olan Allah anlayışına halel getirmektedir. Bu yönler göz önüne alındığında bedâyı yüklenen anlamların kabul edilebilir bir yönü yoktur.

⁴⁷ el-Hekîm, a.g.e., s. 37.

⁴⁸ el-Hekîm, a.g.e., s. 32.

⁴⁹ el-Hekîm, a.g.e., s. 34, 42.

KAYNAKLAR

- Aktepe, Orhan “Kelâm İlmi Açısından Bedâ Anlayışı”, Sakarya ÜİFD, Cilt XIII, sayı 23 (2011/1) ss. 97-116.
- Esed, Muhammed *Kur'an Mesajı*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2001.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan, *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*, Thk. Muhiddin Abdülhamid, Beyrut 1990.
- Eşit, Davut *Hicrî IV-V. Asırlarda Irak-Horasan'da Şâfi'î Fıkıh Usûlünün Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2017.
- Hakyemez, Cemil “Bedâ Düşüncesi ve Şiî İmamet Tartışmalarındaki Yeri”, Hitit ÜİFD 2006/2, c. V, Sayı 10, ss. 29-49.
- İbn Kesîr, *Tefsîru Kur'ani'l-Azîm*, tahk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme, Dâru Tayyibe, Riyad, 1999.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, tsz. XIV.
- İlhan, Avni “Bedâ”, DİA, cilt V, Ankara, 1992, ss. 290-291.
- Kâşifu'l-Ğita, el-İmamı'l-Muslih Hüseyin, Muhammed, *Aslu's-Şiâ ve Usûluhâ*, Tahk. Alâu Âli Ca'fer, Müessesetü İmam Ali, yy. 1415.
- Küleynî, Ebî Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb *el-Kâfi*, tash. Eş-Şeyh Necmuddîn el-Âmilî, Mektebetü'l-İslamiyye, Tahran, h.1388, 1/262.
- _____ , *el-Usûl Mine'l-Kâfi*, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, Tahran 1365.
- Meclisî, Allâme *Bihâru'l-Envâr*, Dar-u İhyai't-Türasi'l-Arabî, c. 4, Beyrut, 1988.
- Muzaffer, Muhammed Rıza, *Akaidü'l-İmamiyye*, Necef, tsz.
- Mücâhid Allâme Ayetullah, eş-Şeyh Muhammed Cevâd el-Belâğî, Seyyid Ebu'l-Kâsım el-Mûsevî el-Hûî, Hrz. es-Seyyid Muhammed Ali el-Hekîm, *Risâletâni fi'l-Bedâ*, 1. Baskı Kum, h.1414.
- Namık Kemal Okumuş “Şiâ'da İmamiyye ve Zeydiyye Özelinde Ezeli Yazgı Algısının Temel Basamakları Olan Kader, Kaza, Ecel, Rızık ve Bedâ Anlayışı Üzerine Bazı Tespitler” e-makâlât, Mezhep Araştırmaları, VII/I (Bahar 2014) ss. 19-86.
- Reâa, İbrahim, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Kelâmiyye*, I.cilt, Meşhed, k. 1433.
- Rıdavî, es-Seyyid Alî *el-Bedâ Âyetü Azametillâh*, Menşûrâtu'l-Vilâye, Meşhed, h.1433.